

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1943-09-26, iš Štuthofo - į Vilnių

Stutthof, d. 26 September 1943

Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof b/Danzig
Block VIII E

Stutthof, d. 26 September 1943

Vanduk, Rūpintojėle mano!

Gestern (d. 25) habe ich wieder dein Brief bekommen und nachts wieder Dich in dem Traume gesehen. Vanduk! Vanduk! So viel möchte ich Dir schreiben, aber schätze ich Dich zu viel um in diesem Briefe über meine Gefühle zu sprechen! In der Not man muss stolz sein. Ich fühle und verstehe deine Sorgen, insbesondere in der Zusammenhang mit der Weltgeschehnisse. Man kann ruhig sein, der Teufel ist nicht so schrecklich, wie man ihn ausmalt. Insbesondere die Wilnaer Gerüchte man darf nicht ernst nehmen. Ich sitze kräftig und fest. Übermorgen ziehen wir in den Winterbaracke um. Wenn werden wir endlich entlassen, wahrscheinlich werden wir nicht nach Berlin, sondern nach Litauen entlassen. Vielleicht kannst Du mir schicken: 1) eine beglaubigte Abschrift des Herrn Frick, 2) ein Schreiben des Herrn Gebiets kommissars zu Wilna, dass er erlaubt mir in Wilna zu wohnen und meine Arbeit, die die Universität auf mich aufgelegt hat, in Wilna zu machen, da in Wilna befindet meine über 20 Jahre gesammelte Bibliothek, mein Archyv, mein wissenschaftliches Material, u. s. w. Ich habe keine Handschuhe mehr. Für den Winter werde ich dicke wollene Strümpfe brauchen (alte Sportstrümpfe - dicke). In vorigen Mittwoch habe ich dein Paket bekommen (mit Kuchen, - früher war mit Tabak). Schicke mir noch meinen Tabak, - die Kollegen helfen mir ihn zu vernichten. Mit Rauchwaren ist bei uns kurz. Sehr schade, dass Paketten von Freunden sind zurückgewiesen. Man muss die Sendungen nicht einschreiben (von Rimkienė habe ich bekommen). Meine liebe, meine gute Vanduk! Wie möchte ich mit Dir zusammen sein - und arbeiten, und dichten. Jetztte werde ich neue Farbe, neue Melodien finden, - und dass alles wird für Dich und Dalia, ich habe solche Sehnung nach die schöpferische Arbeit. Die Sinnlosigkeit meines gegenwärtigen Dasein ist schon mir zum Kotzen. Meine liebe, meine gute Vanduk! Küsse Dalia, grüsse Bekannten, die mich noch nicht vergessen haben. Gute Vanduk!

Dein Baliukas

Schreibe mir nicht mehr, als 60 Zeilen (die länge der Zeile ist unbestimmt)[.] [1r] // [1v] //

Prof. dr. Balys Sruoga
Stovykla Stutthof prie Danzigo
Blokas VIII E

Stutthof, 1943 [m.] rugsėjo 26 d.

Vanduk, Rūpintojėle mano!

Vakar (25 d.) vėl gavau Tavo laišką ir naktį vėl mačiau Tave sapne. Vanduk! Vanduk! Tiek daug norėčiau Tau parašyti, bet per daug Tave gerbiu, kad šiame laiške kalbėčiau apie savo jausmus! Nelaimėje reikia būti išdidžiam. Aš jaučiu ir suprantu Tavo rūpesčius, ypač juos siejant su pasauliniais įvykiais. Galima nusiraminti, velnias ne toks baisus, kokį jį vaizduoja. Ypač nereikėtų rimtai vertinti Vilniaus gandų [1]. Aš sėdžiu tvirtai ir nepajudinamai. Poryt persikraustom į žiemos baraką [2]. Jei mus pagaliau paleis, tikriausiai važiuosim ne į Berlyną, o į Lietuvą. Galbūt gali man atsiųsti: 1) pono Fricko [3] patvirtintą nuorašą, 2) pono Vilniaus srities komisaro [4] raštą, kad jis leidžia man gyventi Vilniuje ir čia dirbti man skirtą universiteto darbą, kadangi Vilniuje yra mano daugiau nei 20 metų rinkta biblioteka, mano archyvas, mano mokslinė medžiaga ir t. t. Aš nebeturiu pirštinių. Žiemai man reikės storų vilnonių kojinių (senų sportinių kojinių – storų). Praeitą trečiadienį gavau Tavo siuntinį (su pyragu, – ankstesnis buvo su tabaku) [5]. Atsiųsk dar mano tabako, – kolegos padeda man jį sunaikinti. Su rūkalais pas mus striuka [6]. Labai gaila, kad draugų siuntiniai gražinami atgal. Siuntinių nereikia registruoti (gavau nuo Rimkienės) [7]. Mano mieloji, mano geroji Vanduk! Kaip norėčiau būti su Tavimi kartu – ir dirbti, ir kurti. Dabar aš rasiu naujų spalvų, naujų melodijų, – ir kad visa tai bus skirta Tau ir Daliai, aš taip pasiilgau kūrybinio darbo. Dabartinio mano gyvenimo beprasmiškumas mane pykina. Mano mieloji, mano geroji Vanduk! Pabučiuok Dalią, pasveikink pažįstamus, kurie manęs dar nepamiršo. Geroji Vanduk!

Tavo Baliukas

Nerašyk man daugiau, kaip 60 eilučių (eilutės ilgis neribotas) [8]. [1r] // [1v] //

KOMENTARAI

[1] Turima galvoje 1943 m. vasarą susilpnėjusi vokiečių pozicija fronte – atsiradusi išsilaisvinimo iš nacių okupacijos viltis: „Tų metų vasaros ir rudens kariniai politiniai įvykiai Vokietijai nieko gero nežadėjo. Po karinės katastrofos prie Stalingrado 1943 m. pradžioje pastangos atgauti strateginę iniciatyvą nebuvo sėkmingos. 1943 m. vasarą sužlugo puolamoji „Citadelės“ operacija, kurią vykdant bandyta pulti tarp Charkovo ir Oriolo giliai į vokiečių užimtą teritoriją įsiterpusį sovietų kontroliuojamą Kursko kyšulį. Ši operacija Rytų fronte buvo paskutinis didelis vokiečių kariuomenės strateginis puolimas ir esminio posūkio („persilaužimo“) kare momentas. Nuo tol vokiečiai tik gynėsi, o Raudonoji armija puolė visu frontu. Iki 1943 m. spalio pradžios vokiečiai buvo atbloškšti toli į vakarus, frontas sustojo ne per toliausiai nuo Latvijos (ir Lietuvos) rytinių sienų.

Lietuvoje 1943 m. vasarą suaktyvėjo sovietinis ginkluotas pogrindis [...]. [...] Sovietinė propaganda prabilo apie greitą Lietuvos ir kitų „tarybinių Pabaltijo respublikų“ išvadavimą“ (Rimantas Zizas, „Vietinė savisauga (savigyna) Lietuvoje nacių Vokietijos okupacijos metais (1941–1944)“, in: <http://www.genocid.lt/Leidyba/11/zizas.htm>).

- [2] Tai paskutinis išlikęs Balio Sruogos laiškas, rašytas iš senosios stovyklos, likus porai dienų iki persikėlimo į naujus barakus: „1943 m. rugsėjo 28 d. garbės kaliniai (36 asmenys) iš senosios stovyklos (VIIIe bloko) buvo perkelti į naująją stovyklą (XI bloką)“ (Arūnas Bubnys, „Lietuvių kelias į Štuthofą“, in: *Pragaro vartai – Štuthofas*, sudarė Alisa Rupšienė, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998, p. 27).
„Mes vis dar buvome senojoje stovykloje, tęsėm savo mokslus, kūrėm meną ir galvojom, kad jau nebejudins iš šios vietos.
– Matyt, ruošiasi mus paleisti, – sprendėme.
Mūsų nusivylimas buvo tikrai didelis, kai rugsėjo 28 dieną gavome įsakymą keldintis į naująją stovyklą. Vadinasi, ne namo, ne į Lietuvą, bet ilgesniam ir pastovesniam vargui“ (Stasys Yla, „Gėlės prie laisvės karsto“, in: Stasys Yla, *Žmonės ir žvėrys Dievų miške*, Putnam: Immaculata, 1947, p. 271).
„Mūsų palikimas senojoje stovykloje mums vis rodėsi ženklų, kad mes greitai važiuosime namo. Tačiau rudenio (1943) ėmė sklisti kalbos, kad naujoje stovykloje mums ruošiamos atskiros patalpos...
Gal tai netiesa, guodėsi ne vienas, nes perkėlimas į naują stovyklą reiškė paruošimas žiemavoti. O gal tik laikinai, kol sutvarkys formalumus, kol gaus iš Kauno geštapo įsakymą – gaivinoje paskutinį geštančios vilties spindulėlį apie laisvę.
Rugsėjo 28 d. rytą gavome įsakymą su visa savo manta keltis į naują stovyklą“ (Antanas Gervydas, „Žinios iš vienuolikto bloko“, in: Antanas Gervydas, *Už spygliuotų vielų*, Chicago: „Draugo“ spaustuvė, 1950, p. 111).
„Veikiai visus kalinius – drauge ir mus! – perkėlė į naujus barakus, mūsų pačių pabudavotus, – senieji barakai buvo atiduoti ligoninei ir dirbtuvėm. Tame naujame lageryje gavome taip pat atskirą barakėlį. Su kitais kaliniais bendrauti čia jau niekas mum nebedraudė. Buvo visiems aišku: apsigyvenome čionai ilgam laikui – iki karo, eventualiai iki gyvenimo pabaigos...“ (Balys Sruoga, „Garbės katorgininkai“, in: Balys Sruoga, *Dievų miškas*, (ser. Lietuvių literatūros lobynas. XX amžius, Nr. 3), redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 163)
- [3] Turbūt klaidingai minimas Karl Fritzsch (1903–1945) – nacių slaptosios policijos narys, 1942–1943 m. Flossenbūrgo koncentracijos stovyklos vado pavaduotojas. Greičiausiai kalbama apie Wilhelm Frick (1877–1946) – nacių Vokietijos veikėją, 1933–1943 m. Vokietijos vidaus reikalų ministrą, 1933–1945 m. reichsleiterį.
- [4] Horst Wulff (1907–1945) – nacių Vokietijos veikėjas, 1941–1944 m. Vilniaus apygardos komisaras.
- [5] Vanda Daugirdaitė-Sruogienė rugsėjo mėn. 8 d., spėtina, iš Viekšnių Baliui Sruogai išsiuntė du siuntinius: 1 klg. siuntinį, kuris buvo „gautas“ („25. Pyragaitis, dešra, kava, papirosai“), 2 klg. siuntinį, kuris buvo „gautas“ („26. Sviesto 1/2 kl[g]., tabokas 1/2 kl[g]., česnakas, svogūnai, lašinių maž[as] gab[aliukas], medus“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, žr. „Iš Vandos Sruogienės archyvo“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, nr. 16, l. 2r).

- [6] Lageryje rūkalai buvo ypač vertinami: „Bet svarbiausia prekė – tabakas ir cigaretės. Kiekvienas žino: turi rūkalų – turėsi ir duonos. Todėl kai tik kantinoj pasirodo cigarečių, visi kaliniai prie jų griūte griūna. Tokių progų nepraleisdavome ir mes. Nustvertus rūkalus slėpėme giliai – taupėme juodai dienai. Žinoma, šitaip galėjo daryti nerūkantys, o prisiekusiems pypkoriaus menkutės atsargos pasibaigdavo greit ir jie paniurę žvelgdavo į kantiną. Labiausiai rūkalų stygius kankino profesorių Sruoga: nepūtęs dūmo vaikščioja kaip nesavas, negali rašyti ir kurti“ (Leonas Puskunigis, „Lagerio duona“, in: Leonas Puskunigis, „Štuthofas“, in: *Pragaro vartai – Štuthofas*, sudarė Alisa Rupšienė, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998, p. 345).
- Vanda Daugirdaitė-Sruogienė rugsėjo mėn. 17 d., 18 d., 24 d., spėtina, iš Viešnių Baliui Sruogai išsiuntė dar tris siuntinius, kurių kiekvienas svėrė po 1 klg. ir kuriuose, be maisto produktų, higienos reikmenų ir kitų buities daiktų, buvo ir laiške labai prašomų rūkalų: „27. Tirpyti lašiniai 1/4 klg., geri lašinukai, trupu[tu]kas kavos, cukraus 1/4 kl[g]., spinkos, dantinis muiliukas, 4 1/4 dėžutės papirosų, 4 svogūnai“; „28. 7 dėž[utės] papirosų, 1/2 [klg.] sūrio, gabaliukas lašinių, 100 gr. cukraus, trupu[tu]kas kavos, ligninas“; „29. Sausainukų 1/2 kl[g]., sviesto 1/4 [klg.], medaus 1/4, tabokos 1/4“ („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, žr. „Iš Vandos Sruogienės archyvo“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, nr. 16, l. 2r). Neaišku, ar šie trys siuntiniai pasiekė lagerį – nepatvirtinta, kad jie buvo gauti (prie nuorodų palikti klausukai).
- [7] Balys Sruoga apgailestavo, kad draugų siuntiniai lageryje nebuvo priimami. Bet pasitaikydavo išimčių. Albinas Rimka su žmona Teofilija Bagdonaite-Rimkiene rugpjūčio mėn. 28 d. Baliui Sruogai išsiuntė siuntinį, kuris buvo „gautas“: „24. Rimkos siuntinys (taboka, obuoliai)“ („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, žr. „Iš Vandos Sruogienės archyvo“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, nr. 16, l. 2r).
- [8] Sakinys, prirašytas vertikaliai kairėje paraštėje. Cheminiu pieštuku užtepta sakinio dalis dėl eilutės ilgio: „(die länge der Zeile ist unbestimmt)“ [„(eilutės ilgis neribotas)“]. Storu raudonu pieštuku apačioje pabraukta sakinio dalis, nurodanti eilučių skaičių: „nicht mehr, als 60 Zeilen“ [„daugiau, kaip 60 eilučių“].